

САМОВИЗНАЧЕННЯ Й КОЛЕГІАЛЬНІСТЬ – ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ АВТОРСЬКОЇ НАУКОВОЇ ШКОЛИ

Пропонується аналітичний огляд етапів становлення авторської наукової школи, обраних напрямів досліджень, умов успішного їх функціонування та впливу на розвиток вітчизняної системи вищої освіти.

Ключові слова: авторська наукова школа, педагогічні дослідження, система вищої освіти, модернізація вищої освіти.

Постановка проблеми. Поняття «авторська наукова школа» трактується як колектив учнів відомого ученого, які працюють в одному науковому напрямі, найчастіше у одній науковій установі або вищому навчальному закладі. Для академічних структур, зокрема інститутів Національної академії педагогічних наук України, властиві широкі наукові й освітні зв'язки з університетами, коледжами, професійно-технічними училищами, тому робота доктора наук, професора, його науковий напрям приваблюють творчу, працюючу молодь, яка обирає для себе відповідну тему дослідження та поповнює ряди аспірантів і докторантів.

У наш час, коли прискореними темпами зростає кількість інформації, інноваційних розробок, поширюються процеси євроінтеграції, інтернаціоналізації, глобалізації, причетність до певної авторської школи є «візитною карткою», рекомендацією для середовища науковців, викладачів вищої школи.

Отже, формування авторських наукових шкіл заслуговує на окремі детальні дослідження, узагальнення, осмислення для подальшого розвитку наукової діяльності у державі в аспекті модернізації вітчизняної, європейської та світової вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Створення авторської наукової школи, зокрема у галузі педагогічних наук, починається з розуміння, що дослідник не зупиняється на досягнутому, а постійно рухається вперед, удосконалює власні ідеї, спецкурси, планує нові рукописи монографій, дисертацій, підручників [1]. На запитання: «Навіщо це потрібно?» автори статті відповідали словами академіка І.А. Зязюна: «У тому є потреба суспільства!».

Бажано, щоб до захисту докторської дисертації майбутній професор мав одного-двох захищених аспірантів. На цьому початковому етапі становлення керівника-консультанта пошук майбутніх здобувачів наукового ступеня відбувається спонтанно, часто у середовищі молодших колег та серед учасників конференцій. Важливим підґрунтям і необхідною умовою формування авторської школи Г. О. Козлакової в Інституті вищої освіти НАПН України (далі ІВО) стало відкриття аспірантури, докторантури, часопису «Вища освіта України», спеціалізованої вченої ради із захисту дисертацій. Це було здійснено відповідно до стратегічного плану й задуму академіка (тоді члена-кореспондента) НАПН України Віктора Петровича Андрущенка, нині ректора Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова.

Перші кандидати педагогічних наук, разом з керівником майбутньої авторської наукової школи, працювали з літературою, методичними матеріалами, рукописами дисертацій і авторефератів, приймали участь у засіданнях спеціалізованої вченої ради, здійснювали підготовку документів до захисту. Останнє було завершальним етапом у «народженні» молодого науковця, перевіркою його на міцність, організованість, наполегливість, уміння оперативно оформляти, комплектувати докумен-тальну базу власного дослідження, здатність достойно презентувати результати роботи для обговорення на засіданнях відділу, спецради. У 2001–2006 рр. під керівництвом Г.О. Козлакової було захищено три дисертації на ступінь кандидата педагогічних наук у ІВО НАПН України [6].

Викладення основного матеріалу дослідження. Пошук актуальних напрямів педагогічних досліджень значною мірою обумовлює успіх виконання дисертаційних робіт, їх упровадження у практику навчально-виховного процесу. Він чітко прослідковується за звітами науково-дослідницьких робіт відділу теорії і методології природничої та інженерної освіти (керівник – доктор філософських наук, професор К. В. Корсак). Особливо цікавим і продуктивним

для відділу виявився напрям «Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) у вищій технічній освіті», що знайшов логічне продовження у докторському дисертаційному дослідженні Г.О. Козлакової [3,4], успішно захищеного у лютому 2005 р. Надалі опрацьовувались теми: «Поширення університетського типу навчання у вітчизняних ВНЗ» [2,12]; «Інтенсифікація фахової підготовки за поглибленого вивчення іноземної мови» [13]; «Застосування ІКТ у підготовці студентів непрофільних спеціальностей» [7,8]; «Формування іншомовної компетентності студентів технічних університетів» [14] тощо.

На основі узагальнення результатів закордонних поїздок на конференції у Німеччину, США, Канаду, Польщу, Словаччину визначився цікавий напрям робіт за темою «Міжнародна співпраця у вищій освіті». Цьому сприяла активна діяльність двох громадських організацій – Міжнародної академії наук педагогічної освіти (МАНПО, Москва) та Академії міжнародного співробітництва з креативної педагогіки (АМСКП, Вінниця), що покликано до розробок актуальні теми дисертаційних досліджень майбутніми докторами наук: Самойленко Н. Б. «Формування міжкультурної компетентності студентів» (2014 р.) [11]; Сура Н.А. «Система іншомовної підготовки студентів за фахом ІКТ у технічному університеті» (2013 р.) [13]; Саєнко Т.В. «Теоретичні і методичні основи екологічної підготовки фахівців у технічних університетах» (2012 р.) [9,10].

У цей же період було досліджено сучасні проблеми: математична підготовки студентів екологічних спеціальностей (аспірантка Цецик С.П.) [15]; іншомовна компетентність студентів (пошукачі Ставицька І.В., Копил Г.О., аспірантка Смірнова М.І.) [6]; ІКТ-компетентність (Пеньковець О.В., Пахотіна П.К., Пахомова С.В., Полюхович Н.В.) [7,8]. Результатами дисертаційних робіт кожного здобувача стали навчальні й методичні посібники, упровадження яких у освітній процес підвищило його ефективність на основі розроблених моделей з використанням авторських методик навчання студентів.

Таким чином, основний етап підготовки кандидатів педагогічних наук під керівництвом Г.О. Козлакової у відділі теорії і методології природничої та інженерної освіти ІВО припав на 2006–2011 рр., коли дипломи одержали 8 аспірантів і здобувачів. У цей період до керівництва ІВО та спецради прийшли академік В.І. Луговий і професор В.К. Майборода [5]. Слід зазначити, що під час робочих засідань, нарад, семінарів відбувались не лише жваві наукові дискусії щодо теоретичних і методичних проблем професійної освіти, а й активне практичне навчання молодих докторів, кандидатів наук, які увійшли до оновленого науково-педагогічного колективу інституту й спецради. Дуже важливо, що молодь «з перших кроків» залучалась до участі у атестаційному процесі у якості опонентів кандидатських і докторських робіт, серед яких були й представники авторської наукової школи Г.О. Козлакової: Сура Н.А., Кокарева А.М., Мирошниченко Г.В. та ін.

У 2012 р. відбувся «перехід кількості у якість»: захищено першу докторську дисертацію, підготовлену у відділі теорії і методології природничої та інженерної освіти к.т.н., доцентом Т.В. Саєнко. Дисертантці довелося долати труднощі, аналогічні тим, що випали на долю її наукового консультанта у 2003–2004 рр., коли педагогічні дослідження вважались непрофільними (другорядними) у технічних університетах, а дослідження викладачів педагогічних університетів з проблем вищої школи, виконані у технічних університетах, розцінювались як недостатньо кваліфіковані. Дискусія з цих питань продовжується нині, але кожна захищена кандидатом технічних наук дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук доводить протилежне.

Сучасний університет є установою, де виконуються наукові дослідження, продукуються нові знання та упроваджуються у освітній процес. Вона має надавати й забезпечувати академічну свободу незалежно від напрямку робіт та їх затребуваності у найближчий період. Авторські наукові школи, як творчі осередки, можуть стати, навіть на громадських засадах, потужними генераторами й локомотивами важливих та актуальних для суспільства досліджень, зокрема з педагогічних наук, оскільки саме вони спроможні посилити й активізувати освітній процес завдяки упровадженню нових підходів, методик, спецкурсів, авторських «ноу-хау».

Сусідні європейські країни Польща, Словаччина підтримують урядові проекти щодо розвою наукових досліджень у власних університетах. На жаль, в Україні за останні роки відбулось значне скорочення фінансування робіт з педагогіки вищої школи та технічної освіти зокрема. Проте, ми пишаємось, що за три роки (2012–2014 рр.) захищено три докторські дисертації, підготовлені у відділі теорії і методології природничої та інженерної освіти ІВО. У цей же період захищено 6 кандидатських дисертацій — незаперечний факт потужного творчого потенціалу колективу

згаданого відділу у сфері підготовки кадрів найвищої кваліфікації відповідно до тематик наукових досліджень у ІВО.

Отже, формування авторської наукової школи — це праця не лише керівника-консультанта, результатом якої є нові кандидати і доктори наук, а усього творчого колективу односторонців, професіоналів, здобувачів, які натхненно працюють на усіх етапах виконання означених завдань. Лише педагог-професор, не байдужий до своїх вихованців, здатен привести їх до успіху, бути зразком у повсякденні, спрямовуючи й підтримуючи молодого науковця у атестаційному процесі. Колегіальність рішень спеціалізованої вченої ради, організація семінарів, попередніх захистів, консультацій, кваліфіковані поради – важливі елементи неперервного педагогічного процесу у прикладах практичної науково-педагогічної роботи на досягнення позитивного результату. Не останнє місце у формуванні авторської наукової школи посідає психологічний клімат у структурних підрозділах інституту, де виконується дисертаційне дослідження, здійснюється методична і психологічна допомога. Відчуття підтримки колективу відділу, керівника-консультанта неocenенне для здобувача, особливо на завершальному етапі перед захистом роботи.

Вважаємо за доцільне навести перелік міст України, де працюють випускники авторської наукової школи Г.О. Козлакової: Рівне (2), Умань (1), Київ (6), Кіровоград (1), Дніпропетровськ (3), Чернігів (1), Луганськ (1), Сімферополь (1), Севастополь (2). Підтвердженням міцності зв'язків представників наукової школи з її натхненником і науковим керівником є монографія [6], підготовлена і видана англійською мовою за двома науковими напрямками: «Сучасні технології та інновації у змісті вищої освіти» та «Міжнародна співпраця з метою модернізації вищої освіти». У додатку до книги подано інформацію про авторів-членів наукової школи Г.О. Козлакової, захищені ними дисертації.

Висновки. 1. Підготовка кадрів найвищої кваліфікації, зокрема докторів наук, професорів для вищих навчальних закладів, залишається важливою й відповідальною справою будь-якої держави. У період поглиблення процесів глобалізації цей напрям набуває нових рис і ознак інтернаціоналізації та євроінтеграції.

2. Високий рівень іншомовної, екологічної, ІКТ-компетентностей є необхідною умовою успішного працевлаштування, кар'єрного зростання кожного випускника університету, аспірантури, докторантури.

3. Формування авторської наукової школи є складним процесом у організаційному, професійному, соціальному й психологічному аспектах. Об'єднання учених, підготовлених під керівництвом одного доктора наук, професора, можна вважати авторською науковою школою, коли більшість її представників належить певному науковому напрямку та продовжує наукові дослідження.

4. До ознак авторської наукової школи варто віднести проведення тематичних семінарів, наукових конференцій, у тому числі на WEB-сайтах, у соціальних мережах, видання журналів, монографій, формування громадських об'єднань.

5. Модернізація вітчизняної вищої освіти переживає складний період, коли завершальний етап підготовки аспірантів і докторантів відбуватиметься за новими правилами й вимогами Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.). Провідні університети розробляють програми переходу від підготовки кандидатів наук до докторів філософії, що мають бути узгоджені з магістерськими й бакалаврськими програмами ВНЗ.

У цьому процесі, в цей час представники авторських наукових шкіл доведуть свою незаперечну творчу вдачу, високий рівень кваліфікації, конкурентоспроможність на вітчизняному, європейському та світовому ринках праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Гончаренко С.У.* Педагогічні дослідження. Методичні поради молодим наукоцям / С.У. Гончаренко. – К.: АПН України, 1995. – 48 с.

2. *Калюжна Т. М.* Інформаційні технології в системі неперервної освіти технічного університету: навч. посібник за ред. проф. Г.О. Козлакової / Т.М. Калюжна. – Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2008. – 175 с.

3. *Козлакова Г. О.* Інформаційно-програмне забезпечення дистанційної освіти: зарубіжний і вітчизняний досвід: монографія / Г.О. Козлакова. – К.: Просвіта, 2002. – 230 с.

4. *Козлакова Г. О.* Комп'ютеризовані технології обробки ділової інформації: навч. посібн. за

ред. проф. В.І. Костюка / Г.О. Козлакова. – Рівне: Вид-во РДТУ, 2001. – 232 с.

5. *Майборода В. К.* Методика підготовки та оформлення рукопису та автореферату дисертації: навч.-метод. посібн. для здобувачів за ред. академіка В.І. Лугового / В.К. Майборода. – Чернігів: ЧНПУ ім. Т.Г. Шевченка, 2014. – 260 с.

6. Модернізація вищої природничої і технічної освіти в умовах інтернаціоналізації: монографія за ред. проф. Г.О.Козлакової, проф. М.Ф.Степка / Колектив авторів: Козлакова Г.О., Саєнко Т.В., Самойленко Н.Б. та ін. – К.: Вид-во УМО НАПН України, 2015. – 152 с. (англ. мовою).

7. *Пахотіна П. К.* Інформатика: програмне і технічне забезпечення: навч. посібник для студентів, які вивчають англ мову / Г.О. Козлакова, П.К. Пахотіна. – Умань: Візаві, 2007. – 178 с.

8. *Полюхович Н. В.* Технології офісного програмування у професійній підготовці майбутніх учителів: навч.-метод. посібн. за ред проф. Г.О.Козлакової. – Рівне: Докацентр, 2013. – 179 с.

9. *Саєнко Т. В.* Освіта екобезпечного інформаційного суспільства: проблеми і перспективи: монографія / Т.В. Саєнко. – К.: Освіта України, 2008. – 288 с.

10. *Саєнко Т. В.* Екологічна освіта — основа сталого розвитку суспільства / Т.В. Саєнко, С.В. Бойченко. – К.: Університет «Україна», 2013. – 502 с.

11. *Самойленко Н. Б.* Міжкультурна компетентність майбутніх фахівців гуманітарного профілю: монографія / Н.Б. Самойленко. – Севастополь: Рібест, 2013. – 412 с.

12. *Самойленко Н. Б.* Основи професійної підготовки учителів до використання методу проєктів у педагогічній діяльності: навч. посібн. за ред. проф. Г.О. Козлакової / Н.Б. Самойленко. – Севастополь: «Рібест», 2008. – 170 с.

13. *Сура Н. А.* Професійна іншомовна підготовка майбутніх фахівців з інформаційно-комунікаційних технологій у технічних університетах: монографія / Н.А. Сура. – Луганськ: СЛУ ім. В. Даля, 2012. – 300 с.

14. *Сура Н. А.* Навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою: монографія / Н.А. Сура. – Луганськ: СЛУ ім. В. Даля., 2008. – 176 с.

15. *Цецик С. П.* Математичні методи в екології: навч. посібник за ред проф. Г.О. Козлакової / С. П. Цецик. – Рівне: Фортуна, 2011. – 116 с.

G. A. Kozlakova, T. V. Saenko

САМООПРЕДЕЛЕНИЕ И КОЛЛЕГИАЛЬНОСТЬ – ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ АВТОРСКОЙ НАУЧНОЙ ШКОЛЫ

Резюме. Предлагается аналитический обзор этапов становления авторской научной школы, выбранных направлений исследований, условий успешного их функционирования и влияния на развитие отечественной системы высшего образования.

Ключевые слова: авторская научная школа, педагогические исследования, система высшего образования, модернизация высшего образования.

G. Kozlakova, T. Saenko

SELF-DETERMINATION AND COLLEGIABILITY - BASES OF FORMATION AUTHOR'S SCIENTIFIC SCHOOL

Summary. Proposed an analytical overview of the stages of formation of the author's scientific school, selected areas of research, the successful operation of their conditions and the impact on the development of the national higher education system.

Keywords: author's scientific school, pedagogical research, higher education, modernization of higher education.

